

آثار کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی بر عرضه تسهیلات و بار مالی آن برای دولت

ابوالفضل نوفرستی

جعفر گچلو

چکیده

در ادبیات اقتصادی، نرخ سود بانکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و صاحب نظران اقتصادی همواره در مورد تعیین نرخ مذکور و اثرات افزایش یا کاهش آن بر متغیرهای هدف اقتصادی مجادله نموده‌اند. افزایش صادرات غیر نفتی از جمله این اهداف می‌باشد. در این مقاله اثرات احتمالی کاهش ۵ درصدی نرخ سود تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش صادرات بر عرضه تسهیلات و همچنین بار مالی کاهش مذکور برای دولت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کلید واژه‌ها

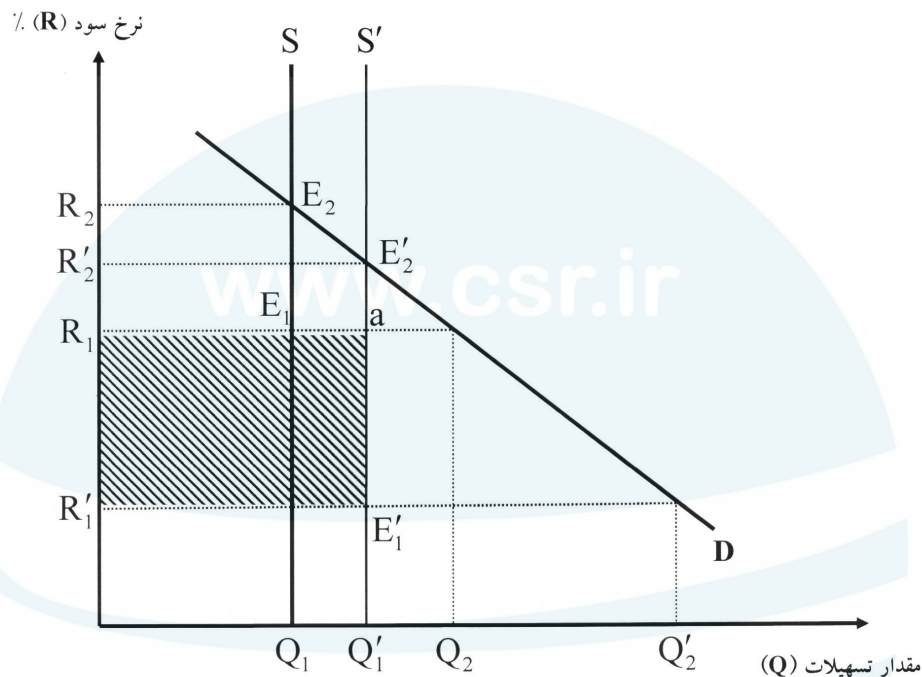
نرخ سود، صادرات غیر نفتی، عرضه و تقاضا، تسهیلات صادراتی، تسهیلات اعطایی.

۱- بازار تسهیلات صادراتی

برای برآورد صحیح بار مالی ناشی از کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی برای دولت، لازم است طرف عرضه و تقاضا در بازار تسهیلات صادراتی به دقت مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. به همین منظور نمودار (۱) آثار کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی بر اساس عرضه و تقاضای تسهیلات مورد بررسی قرار گرفته است. همان گونه که ملاحظه می شود منحنی تقاضا به صورت نزولی ترسیم گردیده که بیانگر رابطه منفی بین نرخ سود و مقدار تقاضای تسهیلات می باشد. در حالی که منحنی عرضه با فرض اینکه مقدار عرضه تسهیلات برونزا بوده و تابع نرخ سود نمی باشد، به صورت عمودی ترسیم شده است. به عبارت دیگر با توجه به هدف این مطالعه (برآورد بار مالی ناشی از کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی، به شرط ثبات سایر شرایط) فرض شده فقط نرخ سود تسهیلات صادراتی تغییر کرده و نرخ سود سپرده های بانکی ثابت است. بنابراین عرضه ی تسهیلات صادراتی فقط می تواند از محل افزایش سرمایه ی بانکها یا افزایش سهم بخش صادرات از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیر دولتی، افزایش یابد. شایان ذکر است هدف از ترسیم نمودار (۱) بیان این نکته است که با توجه به شرایط فعلی بازار

تسهیلات صادراتی (که با مازاد تقاضا مواجه است)، برای برآورد بار مالی دولت، برآورد مقدار عرضه ی تسهیلات نتایج منطقی تری ارائه می نماید. زیرا در این بازار طرف عرضه تعیین کننده نقطه ی تعادل بازار می باشد. در نمودار (۱) منحنی عرضه (S) و تقاضای (D) تسهیلات صادراتی در نقطه ی تعادل E_2 یکدیگر را قطع می نمایند. در این نقطه نرخ سود و مقدار تعادلی تسهیلات به ترتیب Q_1 و R_1 می باشند. در حالی که نرخ سود به صورت دستوری در سطح R_1 تعیین شده و نقطه تعادل ناپایدار E_1 را ایجاد نموده است. به عبارت دیگر در نرخ سود R_1 بازار با مازاد تقاضایی به میزان $Q_1 Q_2$ مواجه است. با کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی از R_1 به R_1' نیز (با توجه به برونزا بودن مقدار عرضه)، فقط مازاد تقاضای موجود در بازار به مقدار $Q_1 Q_2'$ افزایش خواهد یافت. حال با فرض اینکه عرضه ی تسهیلات صادراتی به صورت برونزا افزایش یابد، منحنی عرضه از S به S' منتقل شده و کماکان تقاضایی به مقدار $Q_1 Q_2'$ در بازار وجود خواهد داشت. در چنین شرایطی چنانچه برای برآورد بار مالی ناشی از کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی از R_1 به R_1' ، مقدار تقاضای بازار مبنای محاسبه قرار گیرد نتایج گمراه کننده ای به دست خواهد آمد. بنابراین با مبنا قرار دادن

نمودار ۱- تحلیل آثار کاهش نرخ سود تسهیلات صادراتی بر اساس عرضه و تقاضای تسهیلات

مقدار عرضه تسهیلات S ، بار مالی ناشی از اعمال این سیاست به مقدار $R_1 a E'_1 R_1$ (ناحیه هاشور خورده) خواهد بود.

فعالیت‌های بازرگانی داخلی را کد باشد، علاقه‌ای به اعطای تسهیلات به بخش صادرات ندارند. به همین دلیل دولت در راستای حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی کشور همه ساله با صدور بخشنامه، بانکهای تجاری را مکلف می‌کند درصد مشخصی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی خود را به بخش صادرات تخصیص دهند.^۱ مقایسه سهم مصوب و

۲- تخمین مقدار عرضه‌ی تسهیلات صادراتی

به طور کلی با توجه به ریسک بالای فعالیت‌های صادراتی و نیز تعیین نرخ سود تسهیلات صادراتی در سطحی پایین‌تر از نرخ سود بازرگانی داخلی توسط شورای پول و اعتبار، بانکهای تجاری کشور به استثنای شرایطی که

۱. شایان ذکر است براساس بخشنامه شماره مپ/۳۸۷ مورخ ۱۳۸۳/۳/۲۷ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سهم بخش صادرات از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی برای سال ۱۳۸۳ معادل ۷۸ درصد تعیین شده است.

جدول شماره ۱- سهم بخش صادرات از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها
به بخش غیردولتی

سال	مصوب (درصد)	عملکرد (درصد)
۱۳۷۷	۸۰	۲/۴
۱۳۷۸	۸۰	۱۳/۳
۱۳۷۹	۸۰	۷/۹
۱۳۸۰	۸۰	۱/۷
۱۳۸۱	۹/۵	-۳/۷
۱۳۸۲	۹/۵	۲/۷

مأخذ: گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سالهای مختلف.

عملکرد بخش صادرات از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها در جدول (۱) ارائه شده است به خوبی عدم تمایل بانکهای تجاری به اعطای تسهیلات به این بخش را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود در اغلب سالها (به استثنای سال ۱۳۷۸) سهم عملکرد همواره کمتر از سهم مصوب بوده است. ضمناً در سالهایی که بخش بازرگانی داخلی از رونق کمتری برخوردار بوده از جمله سالهای ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹، اختلاف سهم عملکرد و مصوب کمتر از سالهای دیگر بوده است.

دوره مورد بررسی افزایش در مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به طور پیوسته افزایش یافته و از مبلغ ۱۳۳۰۴/۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۶ به رقم ۱۲۲۹۹۰/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۱ رسیده است. طی این دوره مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی و بانک توسعه صادرات به طور متوسط به ترتیب ۴۷/۱۵ درصد و ۵۷/۹۷ درصد در سال افزایش یافته است.

به منظور برآورد مقدار عرضه تسهیلات صادراتی در سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ فرض شده است مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی و بانک توسعه صادرات همانند سالهای ۸۲-۱۳۷۵ به ترتیب بانرخ ۴۷/۱۵ درصد و ۵۷/۹۷ درصد در سال رشد نمایند. بر این اساس در جدول (۳) مقدار مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی و

جدول شماره ۲- عملکرد تسهیلات اعطایی شبکه بانکی و بانک توسعه صادرات ایران

طی دوره ۸۲-۱۳۷۵ میلیون ریال

سال	مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی (به جز بانک توسعه صادرات)		مانده تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات ایران		افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات ایران
	مقدار	نرخ رشد (درصد)	مقدار	نرخ رشد (درصد)	
۱۳۷۵	۵۱,۷۹۹,۷۶۰	---	۳۶۱,۹۳۲	---	---
۱۳۷۶	۶۵,۱۰۴,۶۷۱	۲۵/۶۹	۴۰۷,۵۵۰	۱۲/۶۰	۴۵,۶۱۸
۱۳۷۷	۸۷,۳۴۲,۴۰۰	۳۴/۱۶	۵۵۶,۹۸۲	۳۶/۶۷	۱۴۹,۴۳۲
۱۳۷۸	۱۲۹,۳۱۷,۶۷۱	۴۸/۰۶	۱,۱۲۶,۴۹۰	۱۰۲/۲۵	۵۶۹,۵۰۸
۱۳۷۹	۱۶۹,۰۵۴,۶۶۰	۳۰/۷۳	۱,۷۴۵,۳۱۸	۵۴/۹۳	۶۱۸,۸۲۸
۱۳۸۰	۲۳۴,۳۳۵,۸۶۸	۳۸/۶۲	۲,۴۱۳,۷۶۳	۳۸/۳۰	۶۶۸,۴۴۵
۱۳۸۱	۳۵۷,۳۲۶,۰۶۳	۵۲/۴۸	۳,۶۳۵,۵۳۳	۵۰/۶۲	۱,۲۲۱,۷۷۰
۱۳۸۲	---	---	۴,۴۵۸,۵۴۴	۲۲/۶۴	۸۲۳,۰۱۱

جدول شماره ۳- پیش بینی مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی و بانک توسعه صادرات ایران برای سالهای دوره ۸۴-۱۳۸۲

بر اساس متوسط نرخ رشد مانده تسهیلات طی دوره ۸۱-۱۳۷۵ میلیون ریال

سال	مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی (به جز بانک توسعه صادرات)	افزایش در مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی (به جز بانک توسعه صادرات ایران)	مانده تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات ایران	افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات ایران
۱۳۸۲	۱۶۸,۴۷۹,۲۳۹	۱۶۸,۴۷۹,۲۳۹	۴,۴۵۸,۵۴۴	۸۲۳,۰۱۱
۱۳۸۳	۲۴۷,۹۱۷,۲۰۰	۲۴۷,۹۱۷,۲۰۰	۶,۷۷۵,۶۴۹	۲,۳۱۷,۱۰۵
۱۳۸۴	۳۶۴,۸۱۰,۱۵۹	۳۶۴,۸۱۰,۱۵۹	۱۰,۲۹۶,۹۵۴	۳,۵۲۱,۳۰۵

توضیحات:

۱. رقم مربوط به افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات در سال ۱۳۸۲ عملکرد واقعی می باشد (پیش بینی نیست).
۲. متوسط نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی (به جز بانک توسعه صادرات) برای دوره ۸۱-۱۳۷۵ معادل ۴۷/۱۵ درصد می باشد.
۳. متوسط نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات ایران برای دوره ۸۲-۱۳۷۵ معادل ۵۷/۹۷ درصد می باشد.

جدول شماره ۴- پیش‌بینی مقدار تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش صادرات و بار مالی دولت در اثر کاهش ۵ درصدی نرخ سود تسهیلات صادراتی
میلیون ریال

سال	پیش‌بینی مقدار تسهیلات اعطایی	پیش‌بینی بار مالی دولت ناشی از کاهش
۱۳۸۱	به بخش صادرات ۱۶,۶۹۲,۳۳۷	۵ درصدی نرخ سود تسهیلات صادراتی ۸۳۴,۶۱۷
۱۳۸۴	۲۴,۸۱۹,۳۶۱	۱,۲۴۴,۴۶۸

بانک توسعه صادرات برای سالهای ۱۳۸۳ و صادراتی طی سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ به ترتیب ۱۳۸۴ برآورد شده است. و ۸۳۴,۶۱۷ و ۱,۲۴۴,۴۶۸ میلیون ریال بار مالی برای دولت به همراه خواهد داشت.

۳- پیش‌بینی بار مالی دولت در اثر نرخ سود تسهیلات صادراتی

پانوشتها

- در جدول (۴) پیش‌بینی مقدار تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش صادرات و بار مالی دولت در اثر کاهش ۵ درصدی نرخ سود تسهیلات صادراتی ارائه شده است. با توجه به مندرجات جدول (۳) و با فرض اینکه بانکها در سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ چهار درصد از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی خود را به بخش صادرات تخصیص دهند و نیز کل مانده‌ی تسهیلات اعطایی بانک توسعه صادرات به بخش صادرات اختصاص یافته باشد، پیش‌بینی می‌شود در سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ به ترتیب مبلغ ۱۶,۶۹۲,۳۳۷ و ۲۴,۸۱۹,۳۶۱ میلیون ریال تسهیلات جدید به بخش صادرات اعطا شود. بنابراین کاهش ۵ درصدی نرخ سود تسهیلات
- ۱- اداره بررسیهای اقتصادی، مجموعه گزارشهای اقتصادی.
 - ۲- اداره بررسیهای اقتصادی، مجله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شماره‌های مختلف.
 - ۳- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، «کتاب حسابهای ملی»، شماره‌های مختلف.
 - ۴- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، «نماگرهای اقتصادی»، شماره‌های مختلف.
 - ۵- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره بررسیهای اقتصادی.
 - ۶- فریدون تفضلی، تاریخ عقاید اقتصادی، تهران، نشر نی، ۱۳۷۲.
 - ۷- مهدی سلیمانی، «بررسی بازار غیر متشکل پول در ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۷۳.
 - ۸- باقر قدیری اصلی، «نظریه‌های پولی، پول»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۶.
 - ۹- مصطفی نصر، «بازار مالی و جایگاه صنعت در اقتصاد»، پایان‌نامه دکتری، ۱۳۸۰.
 - ۱۰- باقر قدیری اصلی، محترم دولتشاهی، اقتصاد خرد، تهران، انتشارات فروردین، ۱۳۶۵.